érő folyamata is. Az ábrázolás itt főleg az elméleti fejtegetések síkján mozog; logikai premisszákkal bizonyít, s végül olyan érzésünk támad, hogy Tarró azért szakít a szerzetesrenddel, mert elhitte az író — kétségkívül impozáns filozófiai felkészültségről tanúskodó — érvelését. Az a paradox helyzet áll így elő, hogy Tarrót legelőször Einstein relativitáselmélete ábrándítja ki a rendből, s csak ezután döbben rá a kolostor emberi viszonylatokban is zárt, ellentmondásos, voltaképpen hazug voltára. A belső motiváció hiánya később megbosszulja magát: a főhős a regény végén beismeri, hogy kolostori élete alatt tulajdonképpen mindvégig a bűnt szerette. Igen, de ha ennek a „bűnnek" utánanyomozunk, alig találunk morális jelzéseket az úton. Egyszerűen arról van szó, hogy Tarró „kivitatkozta" magából ezt a kolostort — s e kivitatkozás pszichikai alapozásával az író adósunk marad.

Állam és egyház ellentmondásos történelmi helyzetét az író csak egy halvány konfliktus erejéig érinti. Tarró látogatásai a kolostor falain kívül rövid ideig tartanak csak: elvtelenséget, léhaságot lát mindenütt és mindenben, s többnyire menekülésszerűen távozik ebből a világból. Az ábrázolás itt is fehér foltokat hagy maga után; Maróti itt sem bontja le az elméletet sokoldalú összetevőire: Nem biztos, hogy egy húszéves fiú, legyen akár szerzetesnövendék is, a társadalmi valóságnak csak a vallásellenes oldalát képes felismerni, s alig hihető, hogy volt menyasszonyát is csupán elvi úton ítéli meg. A külvilág erőteljes szívverése hiányzik ebből a regényből, s így történhet, hogy amikor Tarró mögött bezárulnak a kolostor kapui, úgy érzi: a másik „rosszat" választotta.

A témában fejlő valóságos konfliktusok felszínes kezelése és kívülről elhelyezett robbanóanyaga az Epilógus hitelességét is megkérdőjelezi. Négyen találkoznak itt a volt szerzetesnövendékek közül. Tarró fásult, csalódott lett, Theofil, a hajdani „biztos" növendék a szexualitást és az italt választotta, Tibor pedig önfeledten csámcsog a pornográf képeken — itt ér véget a regény. A hiba ott van, hogy sorsuknak, pályájuknak ez a kifutása nem következik a regényből: jellemükből, de a kolostorból sem, hiszen Theofil például az apja miatt züllött el.

Maróti Lajos sokirányú munkásságában (fizikus, költő, esszéista) a regényírás még a legfrissebb hajtás. Hiszen *A kolostor* második regénye csak. *A világtalan* az írói eszközök árnyaltabb, arányosabb kezeléséről adott már számot. A motivációk mélysége, a szituációrajzok alaposabb megmunkálása felől *A kolostor* — szerintünk — visszalépés az első munkához képest. A segítő szándékú bíráló hang talán lendületet adhat Maróti Lajosnak az ígéretes kezdés magasabb művészettel megvívott, méltóbb folytatásához. *(Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.)*

MAJOROS JÓZSEF

VERS

GYÖRE IMRE: ORFEO SZERELME

Az Orfeusz-monda — melynek hőséről máig sem tudjuk, hogy történeti személy volt-e, vagy „csak" a költészet jelentőségét szimbolizáló mítoszi hős — Homérosz óta szüntelenül visszatérő témája a költészetnek. Györe Imre képzeletét is éveken át foglalkoztatta, hiszen most megjelent költői játékának első változatait már 1965-ben papírra vetette. Ő azonban — mint maga vallja — mindig elégedetlen volt a történet közismert változatával, amelyben a hős hiába száll le az alvilágba, nem képes onnan visszahozni szerelmét, mivel megszegte az alvilág urainak parancsát. Olyan hőst keresett és végül talált is Che Guevara személyében, aki a legsötétebb erők felett is diadalmaskodik. „Orfeusz alakja — mondja a szerző — és az övé, valamiképpen összefonódott képzeletemben, s ettől a kettős, mégis egy alaktól nem tudtam szabadulni. Ennek következtében lett Orfeuszból Orfeo, s az alvilág tájai ezért hasonlítanak Dél-Amerika vidékeire. Érthető az is, hogy ennek az alvilágnak a fejedelme korántsem olyan lágyszívű, mint a görög mondában, s Orfeo élő lelkét is, azt, amitől ének az ének, meg akarja kaparintani magának."

Györe keretes költői játékának szereplői a népmesék világát idézik. Az *Előjáték*-ban bemutatkoznak — az ösz-

véres Pedro, a népi Énekes és az ostoba maradiságot és a gyáva konformizmust megtestesítő Elöljáró —, majd elmesélik, hogy a Tiszt úr parancsára nekik kell lerombolniuk a Hajnalcsillag nevű tanyát, amely átmeneti szállása volt Orfeónak. A hős itt még nem jelenik meg, de egyre többet hallunk róla, elsősorban a parasztok közé tévedt vándortól, Willytől, aki felidézi a nagy gitáros alakját, aki „mindörökre eljegyezte önmagát a jó Reménnyel".

Az *Orfeo szerelme* új és ízig-vérig korszerű értelmezése az ősi mondának. Györe népi hőse dalával várost emel a pusztaságban. Ám az Éj királya elrabolja jegyesét, a szép Reményt, s ekkor a hősnek két út között kell választania:

Egyik a Sóhajok útja,
Fegyverek útja a másik.

Orfeo az utóbbit választja. Elhagyja „hághatatlan sziklafallal körülénekelt" városát, és harcba indul a könyörtelen alvilági hatalmak ellen. Útja során elnyeri a nép rokonszenvét és támogatását, s még azokat is töprengésre készteti, akik általában nehezen szánják rá magukat a döntésre. A jámbor Szénégető is rájön, hogy nem lehet már a régi módon élni:

Az ember vágja a fát,
látástól vakulásig,
aztán egyszercsak azt mondja magában,
hogy elege van
ebből az örökös szürkeségből.
Nem lehet,
hogy holnap is, meg holnapután is,
meg azután is,
mindig úgy legyen, ahogy most van.

A Paraszt is felismeri sorsának kilátástalanságát, azt, hogy minél többet dolgozik, annál rosszabbul él, s minél többet fizet az úrnak, annál több lesz az adóssága. Egyre többen és többen ismerik fel a csüggedést és megalkuvást nem ismerő hős harcának célját és értelmét. Amikor ideiglenesen elrabolják Orfeótól kedvesét, élete értelmét, akkor sem adja át magát — csak nagyon rövid időre — az egyébként nagyon is érthető — mert emberi — szomorkodásnak:

És Orfeo ne sírjon,
ha éppen az veszett el,
akitől dalra indult,
aki értelmét adta
valahány énekének,
ki többet ért maga,
mint ez a város itten,
a polgárok hadával,
s az egész pereputtyal?

Utána azonban még nagyobb elszántsággal veti magát a küzdelembe, s végül legyőzi a sötét hatalmakat, sőt, magát a halált is. Orfeo „nem hal meg egészen", ébren tartja az emberekben a szép Reményt, a szabadságvágyat, s ahol ilyen emberek élnek, ott nem lehet úrrá a csüggedés, ott mindig születnek új Orfeók:

Orfeo szembenéz majd
Orfeóval,
lesz majd város a régi fölött,
magasabb is
a régi kidaloltnál,
nem lesz püffedt patkányok
vára a város,
s nem szárad le
szánkról az ének.

A nagy gitárosról szóló Játék nem marad hatástalan a keretjáték szereplőire sem, akik az *Utójáték*-ban már másképp gondolkodnak, tudják, mit kell tenniük.

Az *Orfeo szerelme* nem csupán korszerű mondanivalójával, de művészi erényeivel is megfogja az olvasót. A cselekmény bonyolítása során Györe alkotó módon használta fel a délamerikai népköltészet és mítoszvilág kincsesházát, valamint Che Guevara életútjának motívumait. Az ő Orfeója, bár bizonyos mértékig eszményített hős, mégis elsősorban irigylésre és követésre méltó *ember*. A mű szerkezetileg egységes, az allegorikus ábrázolásmód, a meseszerűség, a vízió és a valóság keverédése arányaiban és egészében is szerencsésnek mondható, mivel jól szolgálja a mondanivalót. Az *Orfeo szerelme* műfaja nehezen határozható meg, hiszen ízes népi bohózatnak indul, s fokozatosan alakul át tanulságokban gazdag — de soha nem didaktikus hangú — optimista tragédiává, olyan *költői játék*ká, amelyben jól megfér egymás mellett a játékosság és a megtisztító erejű drámaiság, s amely éppen annyira megrendítő, mint amennyire bizakodást, reményt kifejező is.

Hincz Gyula a *Halálűző* után az *Orfeo szerelmé*-t is szinte társszerzői szinten illusztrálta. Roppant kifejező erejű rajzai tökéletes összhangban vannak a mű „világával". *(Magvető Könyvkiadó 1969.)*

BENKŐ ÁKOS